

УДК 332.142.4

Мазур А.Б.

здобувач кафедри менеджменту і адміністрування
Харківського національного університету міського господарства
імені О.М. Бекетова

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

THEORETICAL ASPECTS OF REGIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT MANAGEMENT IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто теоретичні аспекти економічного розвитку регіонів України. Визначено, що для з'ясування реальних регіональних економічних інтересів потрібне дослідження їх обумовленості різними факторами. Визначено основні напрями регіональної політики. Виокремлено систему цілей регіонального управління. Доведено, що реалізація завдань управління економічним розвитком регіону залежить від можливостей відтворювати та залучати на свою територію всі види економічних ресурсів.

Ключові слова: економічний розвиток, регіон, управління, діяльність, регіональна політика.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены теоретические аспекты экономического развития регионов Украины. Определено, что для выяснения реальных региональных экономических интересов необходимо исследование их обусловленности различными факторами. Определены основные направления региональной политики. Выделена система целей регионального управления. Доказано, что реализация задач управления экономическим развитием региона зависит от возможностей воспроизводить и привлекать на свою территорию все виды экономических ресурсов.

Ключевые слова: экономическое развитие, регион, управление, деятельность, региональная политика.

ANNOTATION

The article studies theoretical aspects of economic development of Ukrainian regions. It has been found that determining real regional economic interests requires studying various factors. The main areas of regional policy have been determined. Targets system of regional management has been emphasized. It has been proved that implementation of the management tasks of economic development of the region depends on the ability to reproduce and attract to the territory all kinds of economic resources.

Keywords: economic development, region, management, activities, regional policy.

Постановка проблеми. На сучасному етапі економічних трансформацій соціальний та економічний розвиток економіки України неможливий без урахування регіональних особливостей, які визначаються наявністю певних потреб у необхідних економічних і соціальних ресурсах. Саме на регіональному рівні відтворюються продуктивні сили та задовольняються потреби населення. Існуючі проблеми в управлінні економічним розвитком регіону передусім пов'язані з невідповідністю підходів, засобів та інструментів управління, внаслідок чого гальмуються процеси реформування та модернізації регіонів України та економіки держави в цілому. Актуальність зазначених проблем визначила вибір теми та мету дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню економічного і соціального розвитку регіонів присвячені праці багатьох відомих вітчизняних та зарубіжних учених-економістів, серед них: В. Артеменко [1], В. Бабич [2], О. Белокрилова [3], С. Біла [4], В. Видяпин [5], О. Комелина [6], О. Мних [7], Д. Симкин [8], Л. Яремко [9] та багато інших. Але деякі питання, пов'язані з використанням збалансованого комплексного підходу до активізації економічного розвитку регіонів України, не були висвітлені повною мірою.

Мета статті полягає у вивченні теоретичних аспектів економічного розвитку регіонів України на основі використання збалансованого комплексного підходу до вирішення зазначених проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз економічного розвитку регіонів в Україні сьогодні як ніколи є дуже актуальним у зв'язку з доведеною відомими вченими залежністю рівня соціально-економічного розвитку країни від регіонального розвитку.

Реалізація завдань управління економічним та соціальним розвитком регіонів України залежить від можливостей відтворювати та залучати на свою територію всі види економічних ресурсів та з їх допомогою впливати на соціальний та економічний стан життя людей.

Взагалі, регіони та їх економічна діяльність є основою забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни за рахунок того, що на рівні регіону відбуваються початкове акумулювання та розподіл людського, інтелектуального та соціального капіталу, природних, матеріально-технічних, фінансово-кредитних та інших ресурсів. Таким чином, стратегічне значення регіонального розвитку є одним із найвагоміших чинників забезпечення соціально-економічного розвитку країни [10].

До економічного розвитку регіону належать розвиток промисловості, транспортна інфраструктура, капітальне будівництво об'єктів промисловості та інфраструктури, вплив науково-технічного прогресу на економіку регіону, фінансовий сектор в економіці регіону.

Систематизація результатів наукових досліджень багатьох учених-економістів дає змогу визначити наявність принципів регіонального

управління, що призведе до зменшення асиметрії регіональних систем та досягнення певних результатів розвитку (рис. 1).

Однією з головних особливостей функціонування регіонального рівня є власна, специфічна система економічних інтересів, пов'язана з наявністю безлічі суб'єктів господарської діяльності на території регіону: підприємств місцевого, регіонального, загальнодержавного підпорядкування, різних установ та приватних підприємств. За такої ситуації взаємодія особистих, корпоративних та суспільних інтересів (включно із клановими) доповнюється наявністю регіонального (територіального) інтересу.

Для з'ясування реальних регіональних економічних інтересів потрібне дослідження їх обумовленості різними факторами. Так, за утилітаристським підходом слід враховувати загальний інтерес як суму інтересів окремих індивідів, та інтерес окремого індивіда виводити із його безпосередньої користі та вигоди, різноманіття об'єктивного світу, якими спрямовуються внутрішні прагнення суб'єкта, тому вони виявля-

ються змістом інтересів. Теоретично інтерес – це єдність відтворення (виявлення) внутрішньої сутності людини та відбиття в її свідомості об'єктивного світу, поєднання духовних і матеріальних цінностей [11].

Ефективність реформування економіки країни та її регіонів залежить від рівня державного впливу та якості механізму регулювання відносин у цій сфері. Державна політика регіонального розвитку формується на державному та регіональному рівнях, що дає можливість для розмежування втручання держави у справи регіонів та дій регіональної влади.

Кожний регіон України повинен формувати власну економічну та соціальну політику з урахуванням власних специфічних інтересів та пріоритетів розвитку. Але кінцеві цілі будь-якого регіону повинні бути спрямовані на реалізацію відповідних економічних реформ та довгострокових цільових програм соціально-економічного розвитку.

Основними напрямками регіональної політики є:

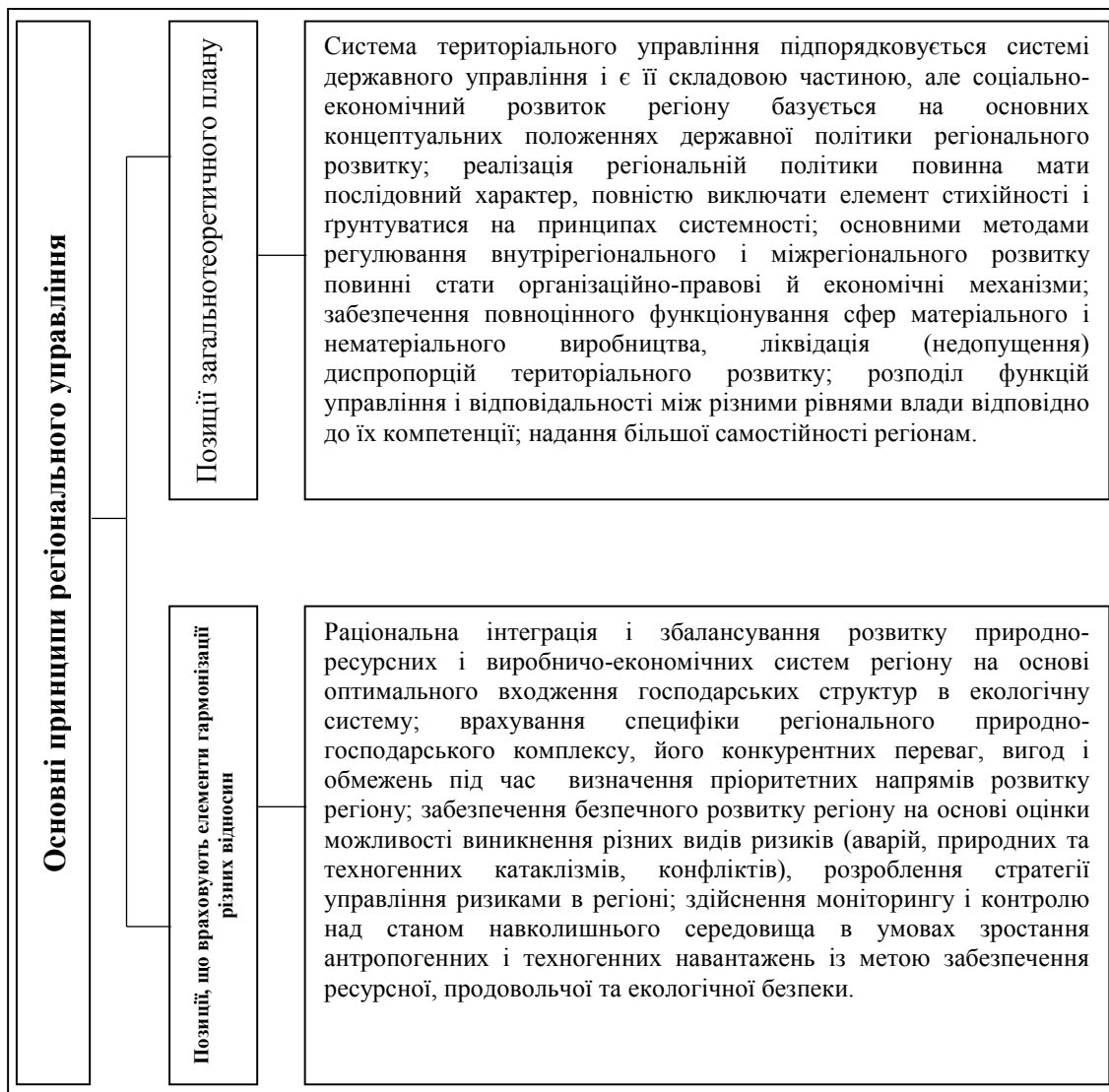

Рис. 1. Система принципів регіонального управління [12]

- визначення співвідношення рушійних сил регіонального розвитку і забезпечення їх взаємодії (державний і приватний сектори економіки, внутрішні та зовнішні фактори розвитку регіону);

- співвідношення загальнодержавного і регіонального аспектів розвитку, центрального і регіонального рівнів управління економікою;

- підйом економіки відсталих регіонів і освоєння нових регіонів та ресурсів;

- проблеми урбанізації;
- демографічна політика держави;
- аграрна політика країни.

Отже, активна державна регіональна соціально-економічна політика покликана сприяти мобілізації всіх регіональних ресурсів для забезпечення економічного зростання та поглиблення структури економічних трансформацій у державі, зміцненню демократичних основ розвитку українського суспільства.

Нормативно-правова база розробки державних цільових програм регіонального розвитку представлена в табл. 1.

У таких умовах державне регулювання набуває нових системоутворюючих функцій, серед яких – функції «запуску» та підтримки розвитку нового механізму відтворення економічного потенціалу регіонів України (створення законодавства, відповідного новій державній політиці у сфері економічного та соціального розвитку регіонів, фінансова підтримка держави провідних галузей регіонів, створення інноваційної інфраструктури, підтримка розвитку науки й освіти).

Реалізація основних напрямів вирішення проблем економічного та соціального розвитку регіонів повинна передбачати такі умови її здійснення:

- повну прозорість регіонального розрізу державного бюджету, консолідацію всіх соціальних трансфертів і будь-яких позабюджетних коштів, призначених для розвитку економічної діяльності регіонів;
- укладення угоди про взаємну відповідальність різних рівнів влади й управління та

контроль над «економічною компонентою» та «соціальною компонентою» державних трансфертів;

- застосування розширеного соціально-економічного підходу що включає «європейський» набір показників прибутків і зайнятості.

Критерії регіонального економічного розвитку не завжди відіграють роль цілей або цільових орієнтирів. Нерідко тактичними цілями регіонального розвитку виступають проміжні завдання, що відіграють роль необхідних умов успішного розвитку. Серед таких тактичних цілей розвитку регіону можна виділити:

- залучення до регіону нового бізнесу;
- розширення в регіоні існуючого бізнесу;
- розвиток у регіоні малого бізнесу;
- розвиток промисловості;
- розвиток освіти;
- розвиток соціальної захищеності населення;
- розвиток сфери послуг;
- підвищення рівня зайнятості населення регіону [15].

Завданнями економічного розвитку регіонів України є:

- стабілізація соціально-економічного становища в регіонах з екстремальними природними умовами;
- продовження формування територіально-виробничих комплексів і промислових вузлів у північних і західних регіонах переважно за рахунок нецентралізованих інвестицій;
- стимулювання розвитку експортних та імпортозамінних виробництв у районах, що мають для цього найбільш сприятливі умови;
- формування вільних економічних зон, а також технополісів як регіональних центрів упровадження досягнень науки, прискорення економічного та соціального прогресу;
- розвиток міжрегіональних і регіональних інфраструктурних систем (транспорту, зв'язку, інформатики тощо), які б забезпечили стимулюючі регіональні структурні здвиги та ефективність регіональної економіки;

Таблиця 1

Нормативно-правова база розробки регіональних цільових програм

Назва документу	Основні положення документу
Закон України «Про державні цільові програми» [13]	1. Засади розроблення, затвердження, виконання державних цільових програм. 2. Види державних цільових програм. 3. Мета й основні умови розроблення державних цільових програм. 4. Класифікація державних цільових програм. 5. Система планування, прогнозування економічного та соціального розвитку. 6. Розроблення та виконання державних цільових програм. 7. Повноваження органів державної влади у сфері розроблення та виконання державних цільових програм.
Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України» [14]	Закон визначає правові, економічні та організаційні основи формування цілісної системи прогнозних та програмних документів економічного і соціального розвитку України, окремих галузей економіки та окремих адміністративно-територіальних одиниць як складової частини загальної системи державного регулювання економічного та соціального розвитку держави. Законом установлюється загальний порядок розроблення, затвердження та виконання зазначених прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку, а також права та відповідальність учасників державного прогнозування та розроблення програм.

– подолання відставання за рівнем та якістю життя населення окремих областей.

Перехід до ринкових відносин вимагає вдосконалення структури економічного середовища регіонів, спрямованого на комплексний їх розвиток, раціональне використання економічного потенціалу та ефективну взаємодію в господарському комплексі країни. Кожний економічний регіон є цілісною територіальною господарською системою, в якій головна роль належить галузям ринкової спеціалізації. Надто важливо, що під час переходу до ринкової економіки формується система територіально-виробничих комплексів різноманітних типів, триває процес розвитку єдиного господарського комплексу країни на основі міжгалузевих комплексів: паливно-енергетичного, машинобудівного, космічного, агропромислового, а також регіональних комплексів. Слід зазначити, що останні мали б стати важливими організаційними формами поєднання галузей ринкової спеціалізації з регіональною виробничою та соціальною інфраструктурами, тобто регіональним рівнем відтворення: виробництва, обміну, розподілу, споживання економічних благ на мезорівні.

Згідно з цією ідеєю, стабільний і довготривалий економічний розвиток регіонів України можливий за умови збалансованого комплексного вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем. При цьому необхідним має бути таке зосередження і поєднання економічних та соціальних об'єктів, яке враховувало б наявні регіональні природні умови і ресурси, забезпечувало б їх ефективну територіальну організацію та використання і мало б стійку здатність до розвитку.

Висновки. Таким чином, ефективний розвиток кожної економічної системи вимагає постійного пошуку оптимальних варіантів поєднання державних і ринкових складників та інтересів. Реалізація завдань управління економічним розвитком регіону залежить від можливостей відтворювати та залучати на свою територію всі види економічних ресурсів. Тобто динамічний і збалансований розвиток регіону, підвищення конкурентоздатності регіональної політики, зменшення диспропорцій між регіонами, активізація регіональних та місцевих ініціатив відбувається через цілеспрямовану державну регіональну політику.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Артеменко В. Напрями створення інформаційно-аналітичної системи моніторингу соціально-економічних показників

- розвитку регіонів України / В. Артеменко, О. Зачко // Регіональна економіка. – 2004. – № 4. – С. 69–73.
2. Бабич В.П. Розвиток соціальної сфери як передумова інноваційного розвитку науково-технічного і виробничого комплексу регіону / В.П. Бабич, В.П. Третяк // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2008. – № 802. – С. 59–64.
3. Белокрылова О.С. Региональная экономика и управление: проблемы и перспективы: научное издание / О.С. Белокрылова, Н.Н. Киселева, В.В. Хубулова. – М.: Альфа-М; ИНФРА-М, 2011. – 268 с.
4. Біла С.О. Реформування державного управління регіональним розвитком: стан, проблеми, перспективи / С.О. Біла. – К.: НІСД, 2012. – 56 с.
5. Региональная экономика: [учебник] / Под ред. В.И. Видяпина и М.В. Степанова. – М.: ИНФРА-М, 2007. – 666 с.
6. Комелина О.В. Засади інформаційного забезпечення управління інноваційно-інвестиційною діяльністю регіону / О.В. Комелина // Економіка і регіон. – 2009. – № 2(21). – С. 81–85.
7. Мних О.Б. Особливості інноваційно-організаційного розвитку регіональної економіки в умовах поглиблення кризи / О.Б. Мних, Г.М. Захарчин, Є.В. Гончаров // Регіональна економіка. – 2011. – № 4. – С. 132–139.
8. Симкин Д.Г. Некоторые особенности развития организационно-экономического механизма управления регионом / Д.Г. Симкин // Вестник ОГУ. – 2009. – № 8. – С. 88–92.
9. Яремко Л.А. Глобальна конкурентоспроможність регіону: джерела конкурентних переваг / Л.А. Яремко // Регіональна економіка. – 2009. – № 1. – С. 51–58.
10. Управління регіональним розвитком: проблеми та перспективи: [монографія] / Н.Л. Гавкалова, Л.Й. Аведян, Г.М. Шумська [та ін.]; за заг. ред. докт. екон. наук, професора Н.Л. Гавкалової. – Х.: ХНЕУ, 2013. – 400 с.
11. Бутко М.П. Науково-методичні засади комплексного розвитку регіону України / М.П. Бутко, Л.І. Митрошина // Продуктивні сили і регіональна економіка: зб. наук. праць: у 2-х ч. – К.: РВПС України НАН України, 2005. – С. 9–19.
12. Молодченко Д.Г. Теоретичні та методичні засади управління інноваційно-інвестиційним забезпеченням будівельних організацій регіону: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.05 / Д.Г. Молодченко; НАН України, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку. – Х., 2016. – 236 с.
13. Закон України «Про державні цільові програми» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 25. – Ст. 352.
14. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2000. – № 25. – Ст. 195.
15. Фицик Л.А. Региональные аспекты социально-экономического развития Украины / Л.А. Фицик // Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Х.: ХНУ, 2010. – С. 272–274.